

Ольга БЕЖУК

УЧАСТЬ О. ЛЕВИЦЬКОЇ-БАСАРАБ У РОБОТІ ДИПРЕДСТАВНИЦТВ ЗУНР ТА УНР

Охарактеризовано працю О. Левицької-Басараб в дипломатичних представництвах ЗУНР та УНР у Швеції, Фінляндії, простежено взаємини з громадсько-політичними та культурними діячами цих країн. Окремо виділено взаємини з родиною Залізників.

Ключові слова: О. Левицька-Басараб, УНР, ЗУНР, дипломатичні представництва.

Перебуваючи в екзилі, уряд Є. Петрушевича робив усе можливе, щоб політичні кола Заходу були поінформовані про події на західноукраїнських землях, взяли під дипломатичний захист ЗУНР, визнали незалежність Галицької республіки, навколо якої з часом могли об'єднатися всі українські землі в єдину державу¹. Відомо, що Українською Національною Радою ще 1 листопада 1918 р. розіслано ноту про утворення держави на західноукраїнських землях. Згодом налагодили дипломатичні відносини з Києвом та численними західними партнерами². 15 дипломатичних осередків ЗУНР утворила в екзилі, зав'язавши дипломатичні відносини з Австрією, Німеччиною, Чехословаччиною, Угорщиною, Югославією, Італією, Ватиканом, США, Канадою, Бразилією³. Однак реальне завдання полягало у визнанні ЗУНР на Паризькій мирній конференції, яка мала вирішальний вплив на формування кордонів Європи після Першої світової війни, де домінували інтереси Великобританії та Франції⁴.

Безпосереднім свідком та активним учасником зовнішньополітичної діяльності ЗУНР була Ольга Левицька-Басараб. У вересні 1914 р., внаслідок наступу російської армії, вона – працівниця Гіпотечного банку, змушена покинути Львів та після чисельних поневірянь і переїздів зупинилась у Відні. В австрійській столиці Ольга співпрацює з багатьма емігрантськими організаціями, зокрема, з “Комітетом допомоги раненим українським жовнірам” (“Ukrainisches Damenhilfs komitee fur Verwundete Soldaten”) – харитативною (благодійною) організацією та Українським Жіночим Союзом – міжнародною репрезентацією українського жіноцтва. Документальним підтвердженням цього є чисельні документи фондів № 398 та № 391 ЦДА у Львові, публікації тогочасної преси, зокрема газети “Наш прапор”, мемуарні спогади А. Жук, О. Залізник, інших сучасниць у періодичних діаспорних виданнях.

Окрім зазначених організацій, Ольга Басараб активно співпрацювала з СБУ, Австрійським Червоним Хрестом, товариством українських робітників “Праця”. З

1915 по 1918 рр. перебувала на посаді бухгалтера Комісії допомоги вдовам і сиротам загиблих на фронтах воєн з Галичини та Буковини⁵. Згодом її запросили на посаду бухгалтера посольства ЗУНР у екзилі, де вона працювала впродовж 1918–1923 рр. Державний архів Івано-Франківської області містить документ, що засвідчує склад бюро еміграційного уряду Є. Петрушевича у Відні, де Ольга Басараб значиться як бухгалтерка каси (директором, відповідно – Мирон Гаврисевич, касієром – Іван Охрімович)⁶. Її робота полягала у веденні рахунків, фінансових звітів, переведенні грошових пожертв, що надсилалися галицькому уряду як Позичка Національної Оборони з-за океану⁷. Обов'язки бухгалтерки молода жінка виконувала сумлінно та кваліфіковано.

В установі, а саме в президіальній канцелярії були задіяні такі відомі українські діячі, як Р. Перфецький, О. Марітчак, К. Левицький, Г. Микитей та ін. Багато хто із цих людей пізніше згадували про працю Ольги Басараб в уряді Петрушевича, зокрема Лука Мишуга у своїх спогадах писав: “Була на службі Уряду ЗУНР і перевірявала рахунки”⁸. Ірена Вахнянин, яка неодноразово заходила у справах до канцелярії уряду в приміщенні канцелярії уряду Євгена Петрушевича на Лянгегассе у Відні також згадувала, що зустрічала там “пані Басарабову – головну бухгалтерку Державної Каси ЗУНР”, що знаходилася на одному з поверхів будівлі⁹. Це підтверджує й Іза Дольницька – хороша приятелька Ольги, машиністка редакції “Нашого прапора”, яку курували О. Назарук та О. Грицай¹⁰.

Переглядаючи справи фонду № 581: “Колекція документів про діяльність урядів та армій УНР та ЗУНР” Центрального Державного Історичного архіву у Львові, а саме: № 173 – “Відомості про стягнення податків з президіальної та військової канцелярії диктатора ЗУНР у Відні. Списки персоналу канцелярії” та № 166 – “Розпорядження диктатора ЗУНР у Відні про встановлення пенсій службовцям, норми видачі грошової допомоги державною касою”, на підставі порівняння почерків встановлено, що деякі з цих паперів провадила саме Ольга Левицька-Басараб. Особливо характерною для її письма є літера “Д”, що однаково окреслена в листах до Д. Басараба та вказаних службових документах (Ф. 581. – Оп. 1. – Спр. 173. – Арк. 2, 3. та Ф. 3581. – Оп. 1. – Спр. 166. – Арк. 14). Їх кількість обмежена, оскільки більшість паперів оформлено на друкарській машинці. Відсутні, на жаль, і особисті підписи Ольги Левицької-Басараб, котрими завіряються службові документи, оскільки маємо справи не з оригіналами, а з копіями.

Ольга Левицька-Басараб як одна з громадсько- та політичноактивних працівників уряду Є. Петрушевича в період з 1918 по 1920 рр. здійснила низку закордонних поїздок до столиці Швеції – Стокгольма та Фінляндії – Гельсіндорфа (Гельсінкі). Це засвідчує і закордонний паспорт діячки, що знаходиться у Львівському обласному державному архіві. У багатьох біографічних матеріалах про О. Левицьку-Басараб зазначено дипломатичний характер цих поїздок¹¹. Зрозуміло, що приписувати суто дипломатичну місію О. Левицькій-Басараб ми не можемо, однак необхідно зазначити, що через різні обставини, жінка була залучена до роботи українського посольства за кордоном. Окремі документи вказують на те, що якийсь час вона працювала на посаді радника ЗУНР¹². Це стверджує й Олена Охрімович-Залізник¹³. На фото уряду ЗУНР у екзилі серед представників українського політикуму: Євгена Петрушевича, Костя Левицького, Ярослава Селезінки, Семена Вітика, Василя Панейка – бачимо також Ольгу Левицьку-Басараб¹⁴.

Перебуваючи на службі касира галицького уряду у Відні, Ольга по-родинному зближується з сім'єю Залізників. Олена Охримович-Залізник – галичанка, донька греко-католицького священика Юліана Охримовича, випускниця філософського відділення Львівського університету, була подругою та соратницею Ольги по роботі у “Комітеті ранених українських жовнів” у Відні, “Українському Жіночому Союзі”¹⁵. Її чоловік Микола Залізник – публіцист, відомий громадський та політичний діяч, у час Першої світової війни веде у Відні активну публіцистичну і видавничу діяльність як представник українських соціал-революціонерів¹⁶. З 1918 р. М. Залізник у складі дипломатичної місії УНР працює у Стокгольмі, подруги перебувають у березні–червні 1918 р.

Для Ольги, найімовірніше, це був просто відпочинок, який подружжя Залізників влаштувало Басарабовій на знак приятного ставлення до неї, адже у своїх спогадах Олена Залізник неодноразово висловлювала захоплення умінням подруги оптимістично мислити за найскрутніших обставин, ненав'язливо ділитися знаннями та життєвим досвідом: “Не могла б вона давати другим своєї доброти, знання й досвіду, якби не вмiла сама бачити в житті ясних сторінок, не вмiла сама переживати радісних хвилин”¹⁷.

Перебуваючи у Швеції, Ольга відвідує національні музеї, художні галереї, етнографічний музей серед природи “Скансен”, жваво цікавиться шведським фольклором, народним мистецтвом. Особливо захоплюють її тканини та вишиванки області Малярне із надто схожими до гуцульських орнаментами¹⁸. Зацікавившись шведським мистецтвом, молода жінка через маляра Майданюка знайомиться з скандинавськими художниками, з якими в подальшому листується, обмінюється думками на мистецькі та літературні теми. Особливо її цікавила творчість скандинавських письменників кінця XIX – поч. XX ст.¹⁹.

У Стокгольмі О. Левицька-Басараб знайомиться з індусом Чато Падая, який походив з відомого браманського роду Гайдарабад-Вірендрант і був братом відомої індійської письменниці Серозні Найду. Індус ознайомив Ольгу з працями свого вітчизняного мислителя Рабіндраната Тагора, викликавши у неї зацікавлення філософією буддизму та історією культури давньої Індії²⁰.

Окрім Швеції, Ольга перебувала деякий час у Фінляндії. У спогаді Северина Левицького зазначено: “На запрошення уряду УНР стає вона (О. Б.) секретаркою українського посольства в Фінляндії, якого керівником був якийсь час Микола Залізник”²¹. Історик Я. Лялька у своїй фундаментальній розвідці “Ольга Басараб та її доба” помилково стверджує, що це було влітку 1919 р.²². Однак дипломатичне представництво УНР у Гельсінкі за наказом Директорії М. Залізник очолив 1 серпня 1919 р. До Гельсінкі він прибув у жовтні 1919 р. Дату його приїзду засвідчує вірча грамота, яку М. Залізник вручив міністру закордонних справ Фінляндії Р. Голсті, що й стало початком офіційного виконання послом своїх обов'язків²³. Отже, О. Левицька-Басараб не могла бути у Фінляндії 1919 р., а приїхала туди влітку 1920 р. З іншого боку, Ольга Левицька-Басараб, в силу своїх патріотичних принципів та переконань, навряд чи могла перебувати на службі відразу двох українських урядів – УНР та ЗУНР. Відомо також, що секретарем при посольстві УНР у Фінляндії 1920 р. залишався Петро Сливенко²⁴. Однак цілком відкинути твердження багатьох сучасників про службу О. Левицької-Басараб в посольстві ми не можемо. З погляду автора,

перебуваючи у Гельсіндорфі, О. Левицька-Басараб могла виконувати роль не стільки секретаря, скільки працівника адміністративно-господарської частини. Відомо, що ще до того, як уряд УНР опинився в екзилі (листопад 1920 р.), роль та статус його дипломатичних представництв слабшав. Місії УНР дедалі частіше зводилися до мінімальних адміністративно-консульських функцій. Проводячи дипломатичну, а головню інформативну діяльність, вони таким чином шукали підтримки та прихильності в урядових, журналістських і парламентських колах²⁵.

Фактично всю роботу дипломатичного представництва забезпечував персонал, що поділявся на дві категорії: дипломати й адміністративно-технічні працівники²⁶. До останньої належала канцелярія, бухгалтерія, господарський відділ. Вищеназвані функції виконували одна-дві особи, на яких покладалося широке коло обов'язків щодо забезпечення роботи канцелярії – прийом і відправка дипломатичної пошти, контроль за своєчасним виконанням документів, бухгалтерії (фінансові розрахунки щодо ведення господарства посольства, контроль за дотриманням бюджетної дисципліни та економним і раціональним використанням коштів). Імовірно, Ольга Левицька-Басараб, приїхавши до Фінляндії як компаньонка дружини посла – Олени Залізняк, консулювала його з приводу ведення бухгалтерії, маючи великий досвід у цій справі.

Детально вивчивши роботу дипломатичного представництва УНР, Ольга та Олена Залізняк порушують перед послом питання про необхідність української періодичної преси у Фінляндії. Як відомо, однією з важливих форм роботи диппредставництва є розповсюдження в різних громадських колах країни інформаційних матеріалів про власну державу²⁷. На той час важливим українським інформаційно-пропагандистським осередком у Європі була Українська пресова служба у Відні, котра намагалася розповісти усьому світові про молоду українську республіку та українську справу²⁸. Та однієї пресової служби було, на жаль, замало. Саме тому Микола Залізняк, врахувавши зауваження жінок, звернувся до представників Директорії про надання спеціальних кур'єрів для виконання маршруту Берлін – Стокгольм – Гельсіндорф, які б володіли останньою інформацією про події в Україні та розповсюджували періодичні вітчизняні видання²⁹. Ця робота була особливо доцільною з уваги на наявність численних російських часописів, які подавали інформацію про українську справу тенденційно³⁰.

Говорячи про роботу О. Левицької-Басараб та О. Залізняк у Фінляндії, хочеться процитувати З. Мірну, яка говорила про особливий тип українського жіноцтва періоду визвольних змагань так: “ Це були жінки високих духовних якостей, що проводили свою громадську працю не з персональних мотивів – зробити на цьому кар'єру, прославити або рекламувати себе. Навпаки, робили вони свою громадську працю як обов'язок, як завдання перед нашою Батьківщиною. Це були українські феміністки у найвищому значенні слова”³¹.

Перебуваючи у Гельсіндорфі, Ольга Левицька-Басараб разом з Оленою Залізняк проводили інформаційно-роз'яснювальну роботу серед місцевого населення, яка є важливою частиною дипломатичної політики³². Вони постійно зустрічалися з громадсько активними жінками, серед яких – голова фінської організації Міжнародного жіночого союзу п. Карла Земтрем, перша фінська жінка-лікар д-р Маїні Фріберг, лідер робітниць – Міїна Сепеле, фінські письменниці³³. Жінки ділилися досвідом у справі діяльності жіночих харитативних організацій, феміністичних міжнародних союзів

тощо. В процесі спілкування українки давали зважені відповіді на різноманітні запитання стосовно історії та культури України, обговорювали проблеми двосторонніх взаємин. Такі зустрічі, зазвичай, відбувалися в атмосфері доброзичливості та взаєморозуміння. Згодом О. Залізник згадувала: “З пошаною і прихильністю ставилися фіни до української держави як до свого союзника, містили у своїй пресі багато інформації про Україну – історію, культуру, тодішнє політичне становище”. Приязно налаштованих до української держави фінів передовсім цікавили позитивні приклади співпраці між країнами як в історичному, так і в сучасному аспектах. Це потребувало від жінок-українок серйозної теоретичної підготовки і глибокого знання політичної ситуації в регіоні³⁴. Тож Ольга продовжувала наполегливо вчитися, пізнаючи мову, історію, культуру чужої країни. Досвід фінок, котрі першими в Європі отримали право голосування в урядових установах, був належно оцінений і використаний Ольгою Левицькою-Басараб у подальшій громадській діяльності в “Українському Жіночому Союзі” у Відні та “Союзі Українок” у Львові.

Перебуваючи у Фінляндії, Ольга активно спілкувалася не лише з фінськими громадсько-політичними та культурними діячами, але й простими фінами, зокрема жителями міста Віпурі чи села Грануля коло Гельсіндорфу. Цікавилася їх побутом, вивчала звичаї і традиції, захоплюється умінням фінів використовувати народне мистецтво для окраси помешкань³⁵. У нечасті хвилини дозвілля Ольга пізнавала природу північної країни: подорожуючи кораблем разом з Залізниками, об’їхала фінсько-шведське узбережжя, відвідала водоспад Іматра. З іншої сторони, Ольга Левицька-Басараб завше пропагувала серед місцевого населення звичаї рідного краю, українську пісню, історію, український стрій.

Отже, праця Ольги Левицької-Басараб у Стокгольмі та Гельсіндорфі була присвячена перш за все проблемі піднесення українського питання за кордоном. Її надзвичайна енергія і професіоналізм проявилися у веденні фінансових справ дипломатичного корпусу УНР, інформаційно-роз’яснювальній роботі серед місцевого населення, співпраці з фінськими колегами – представницями першої хвилі жіночого руху в Європі. При чималому об’ємі роботи жінці доводилося працювати на чужій землі, без найменшого дипломатичного досвіду. Проте беззастережна віра у потрібність справи для Батьківщини, безмежна відданість ідеям свого народу були пріоритетними і визначальними для цієї непересічної особи на будь-якому відтинку її життя. Діяльність О. Левицької-Басараб стала добрим прикладом для наступних поколінь у прагненні відновити українську державність.

¹ Лозинський М. Галичина в роках 1918–1920. – Відень. – 1922. – 38 с.

² Субтельний О. Історія України. – К., 1991. – С. 325.

³ Дециньський Л. Міжнародні відносини України. Історія і сучасність. – Львів: вид-во “Бескид Біт”, 2004. – С. 59.

⁴ Нариси історії дипломатії України / За ред. В. Смолія. – К.: Видавничий Дім “Альтернативи”, 2001. – 706 с.

⁵ Лялька Я. Літопис нескореної України. Ольга Басараб та її доба. – С. 18.

⁶ Дердавий архів Івано-Франківської області (ДАІФО). – Ф. 68. – Оп. 2. – Спр. 48. – С. 1.

⁷ Мишуга Л. Ольга Басараб // Незабутня О. Б. – С. 87.

⁸ Там само. – С. 90.

⁹ Вахнянин-Льонер І. Ольга Басараб у моїй пам’яті // Незабутня Ольга Басараб. Вибране / Під ред. Ірени Книш. – Вінніпег, 1976. – С. 90.

- ¹⁰ ДАІФО. – Ф. 68. – Оп. 2. – Спр. 48. – С. 1.
- ¹¹ Цвик О. 100-річчя народин і 65-річчя мученичої смерті Ольги Басараб-патронки ОУК // Жіночий світ. – 1989. – Травень. – Ч. 5. – С. 4; Лялька Я. Ольга Басараб. З історії національно-визвольної боротьби 1929–1956 рр. // Державність. – № 4. – 1992. – С. 44.
- ¹² Центральний державний історичний архів України у м. Львові (ЦДІАУЛ). – Ф. 205. – Оп. 1. – Спр. 920. – Арк. 7.
- ¹³ Охримович-Залізник Олена. Моменти з життя Ольги Басараб // Незабутня Ольга Басараб. Вибране. / Під ред. Ірени Книш. – Вінніпег, 1976. – С. 51.
- ¹⁴ Верига В. Визвольні змагання в Україні. 1914–1923 рр. Т. 1. – Львів, 1998. – С. 523.
- ¹⁵ ЦДІАУЛ. – Ф. 174: Екзаменаційна комісія для кандидатів та вчителів середніх шкіл м. Львова. – Оп. 1. – Спр. 750: Статті та документи О. Залізник. – Арк. 122.
- ¹⁶ Відділ рукописів Львівської національної бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України. – Ф. 57 (Калинович). – Спр. 359. – Арк. 23.
- ¹⁷ Охримович-Залізник О. Моменти з життя Ольги Басараб // Незабутня Ольга Басараб. Вибране / Під ред. Ірени Книш. – Вінніпег, 1976. – С. 55.
- ¹⁸ Там само.
- ¹⁹ Левицький С. Начерк життєпису Ольги з Левицьких-Басараб // Незабутня Ольга Басараб. Вибране / Під ред. Ірени Книш. – Вінніпег, 1976. – С. 29.
- ²⁰ Охримович-Залізник О. Моменти з життя Ольги Басараб // Незабутня Ольга Басараб. Вибране / Під ред. Ірени Книш. – Вінніпег, 1976. – С. 55.
- ²¹ Левицький С. Начерк життєпису Ольги з Левицьких // Незабутня Ольга Басараб. Вибране / Під ред. Ірени Книш. – Вінніпег, 1976. – С. 29; З історії національно-визвольної боротьби 1929–1956рр. // Державність. – № 4. – 1992. – С. 44.
- ²² Там само. – № 5. – С. 22.
- ²³ Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВОВУ). – Ф. 3512. – Оп. 2. – Спр. 2. – Арк. 2.
- ²⁴ Гуммерус Г. Україна в переломні часи: шість місяців на чолі посольства у Києві. – К., 2004. – С. 22.
- ²⁵ Маркус В. Екзильний уряд УНР в міжвоєнний період // Сучасність. – 1986. – Ч. 12(308). – С. 73.
- ²⁶ Кулик О., Сардачук П. Дипломатичне представництво, організація і форми роботи. – К., 2001. – С. 39.
- ²⁷ Там само.
- ²⁸ Шелухін С. Варшавський договір із поляками і С. Петлюрою 21 квітня 1929 р. – Прага, 1926. – С. 13–14.
- ²⁹ ЦДАВОВУ. – Ф. 3512 с. – Оп. 2. – Спр. 2. – Арк. 23.
- ³⁰ Там само.
- ³¹ Мірна З. Жіночий рух на Україні // Жінка. – 1937. – Ч. 6. – С. 3.
- ³² Кулик О., Сардачук П. Дипломатичне представництво, організація і форми роботи. – К., 2001. – С. 122.
- ³³ Залізник О. Служба у Посольстві. – Торонто, 1987. – С. 37.
- ³⁴ Там само. – С. 37.
- ³⁵ Залізник О. Літо у Скандинавії // Наше життя. – Ч. 2. – 1952. – С. 4.
- ³⁶ Мірна З. Жіночий рух на Україні // Жінка. – 1937. – Ч. 6. – С. 3.

Ol'ha Bezruk. OL'HA LEVYTS'KA-BESARAB'S PARTICIPATION IN THE WORK OF DIPLOMATIC MISSIONS OF THE WEST UKRAINIAN PEOPLE'S REPUBLIC AND THE UKRAINIAN PEOPLE'S REPUBLIC.

The article characterizes the work of Ol'ha Levyts'ka-Besarab in the diplomatic missions of the ZUNR and the UNR to Sweden and Finland, her relations with political and cultural activists of these states. In particular the article focuses on the relations with Zalizniak family.

Key words: *Ol'ha Levyts'ka-Besarab, the UNR, the ZUNR, diplomatic missions.*